

การเรียนวิชากระบี่กระบอง

การเรียนวิชานี้ตามธรรมเนียมจะต้องปฏิบัติ 4 ขั้นตอน คือ

1. ไหว้ครู
2. การอบรมจิตใจ
3. การเรียนภาคทฤษฎี
4. การเรียนภาคปฏิบัติ

การไหว้ครู

เป็นประเพณีมาแต่เดิมว่า ผู้ที่จะเรียนทางด้านนี้จะต้องทำพิธีไหว้ครูก่อน เนื่องจากสมัยโบราณ ศิลปวิทยายุทธเป็นสิ่งที่หวงแหนกันมาก ผู้ที่เป็นบรมอาจารย์จะเลือกสอนให้คนบางคนเท่านั้น มิใช่ว่ามีเงินแล้วจะเรียนได้เสมอไปทุกคน ดังนั้นผู้ที่มาสมัครเป็นศิษย์จึงทำพิธีไหว้ครูก่อนเพื่อเป็นการแสดงความขอบคุณ และระลึกถึงพระคุณของอาจารย์ผู้สอนซึ่งบางครั้งเรียกว่า “การยกครู” ซึ่งหมายถึงการขอยอมอ่อนน้อมเป็นสานุศิษย์ด้วย กาย วาจา และใจ จะเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสอนด้วยความกตัญญูกตเวทีเสมอ การประกอบพิธีนี้จะเลือกทำวันพฤหัสบดี ซึ่งถือว่าเป็นวันครู วัสดุที่ใช้ประกอบพิธีก็มี ดอกไม้ ธูป เทียน เป็นหลัก นอกจากนั้นก็อาจจะมี เบ็ด ไก่ บายศรี หัวหมู เงินทอง ฯลฯ แล้วแต่อาจารย์จะเรียกเอา

พิธีกรรมการไหว้ครูก็มี

1. จัดที่บูชาขึ้น มีพระพุทธรูปเป็นพระประธาน มีเครื่องกระบี่กระบองอยู่สองข้างที่บูชา
2. สวดมนต์ประกอบพิธีทางศาสนา
3. พิธีเคารพครูบาอาจารย์กระบี่กระบอง โดยทำตามลำดับขั้น ดังนี้
 - ก. กล่าวอัญเชิญครูกระบี่กระบอง
 - ข. กล่าวคำปฏิญาณ
 - ค. นิ่งระลึกถึงพระคุณท่าน
 - ง. ทำพิธีรับเป็นสานุศิษย์
 - จ. ให้โอวาท

เป็นอันเสร็จพิธี

การอบรมจิตใจ

หลักการอบรมจิตใจมีดังนี้

1. อบรมน้ำใจ คือให้มีใจเป็นนักกีฬา มีความอดทน กล้าหาญ เข้มแข็ง
2. เชื่อมั่นในครูบาอาจารย์ การเชื่อมั่นว่ามีอาจารย์ดี มีความสามารถ จะทำให้ผู้เรียนวิชานี้มีความมั่นใจในตนเอง และเป็นการเพิ่มกำลังใจด้วย
3. เชื่อมั่นในวิชาความรู้ และนำไปใช้ในทางที่ถูก

การเรียนภาคทฤษฎี

สมัยก่อนการเรียนทฤษฎีนั้นไม่มีหลักเกณฑ์ ผู้เรียนมีหน้าที่ฝึกหัดตามที่อาจารย์บอกเท่านั้น ไม่สนใจถึงเหตุผลและแหล่งกำเนิดของวิชา เพราะมีจุดประสงค์จะเรียนไปใช้ป้องกันตัวโดยตรง แต่ปัจจุบันเราควรจะให้รู้ถึงแหล่งกำเนิดด้วยเพื่อให้เกิดความเข้าใจ เนื่องจากเรามีจุดประสงค์ที่จะเรียนเพื่อหาความรู้ทางด้านศิลปะและการกีฬามากกว่า ไม่ได้มุ่งเพื่อป้องกันตัวอย่างเดียว

การเรียนภาคปฏิบัติ

เป็นการฝึกซ้อมความแม่นยำ และเพื่อออกกำลังกาย ภาคปฏิบัติมีการเรียนตามลำดับดังนี้

1. การถวายนั่ง

การถวายนั่ง หมายถึงการแสดงความเคารพครูอาจารย์ ซึ่งไทยเราถือเป็นชีวิตจิตใจ จะละเว้นเสียมิได้เป็นอันขาด ศิลปะใดก็ตามที่เราได้ศึกษาเล่าเรียนมาจากครู ศิลปะนั้น ๆ ก่อนที่จะเริ่มการแสดงต้องมีการเคารพครูก่อน กระบี่กระบองเป็นวิชาที่เคร่งครัดมากในเรื่องนี้ ฉะนั้นก่อนที่จะลงมือแสดง ผู้แสดงแต่ละคนจะต้องตั้งต้นด้วยการกราบไหว้ครูอาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชานี้ให้แก่ตน เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิต์และเป็นศิริมงคลแก่ตน อากาที่แสดงนี้เรียกว่า “ถวายนั่ง”

2. การขึ้นพรหม

เมื่อเสร็จจากการถวายนั่งแล้วก็จะเป็นการขึ้นพรหม ซึ่งนับว่าสำคัญมากจะเว้นเสียมิได้ การขึ้นพรหมนี้ได้แก่การรำรำในบริเวณที่ถวายนั่งนั้นโดยหันหน้าไปรำตามท่าที่กำหนดไว้ที่ละทิศ ๆ จนครบ 4 ทิศ จึงจะนับได้ว่าขึ้นพรหมโดยสมบูรณ์แล้ว

กำเนิดการขึ้นพรหมนี้สืบเนื่องมาจากความเคารพบูชาพระพรหมนั่นเอง พระพรหมนั้นทรง “พรหมวิหารสี่” คือมี เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ฉะนั้นจะเห็นว่าพระพรหมมี 4 หน้า หน้าหนึ่งทรงคุณธรรมอย่างหนึ่ง การรำทุก ๆ ทิศจนครบทั้งสี่ทิศจึงเป็นการแสดงความเคารพต่อพระพรหมนั่นเอง นักกระบี่กระบองเมื่อเริ่มเรียนก็จะได้รับการอบรมให้ยึด “พรหมวิหารสี่” เพื่อจะได้มีน้ำใจเป็นนักกีฬา

การขึ้นพรหมมี 2 ชนิด คือ

- ก. ขึ้นพรหมนั่ง
- ข. ขึ้นพรหมยืน

3. การรำ

โดยทั่วไปสนามกระบี่กระบองจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผู้แสดงแต่ละคนจะตั้งต้นที่ตรงกลางของปลายสนามแต่ละข้าง เมื่อเสร็จจากการถวายบังคมและขึ้นพรหมสีหน้าแล้ว ผู้แสดงก็จะหันหน้าเข้าหากันและเริ่มการรำ

การรำมีอยู่ 2 ชนิด คือ

1. รำอยู่กับที่ ได้แก่ตอนขึ้นพรหมนั่งและพรหมยืน เพราะการรำแบบนี้อยู่กับที่ เพียงแต่หันไปตามทิศต่าง ๆ เท่านั้น
2. รำเดินไปเดินมา ผู้เล่นจะรำเดินจากจุดกึ่งกลางของปลายสนามแต่ละข้างเข้าไปหากัน การเดินรำมี 2 แบบ คือ

ก. การเล่น หมายถึงการรำเดินเข้าหากันแล้วก็สวนกันไปคนละฟากสนาม อาจรำ 2 เที้ยวหรือ 4 เที้ยวก็ได้ แต่โดยทั่วไปนิยมรำ 2 เที้ยวเท่านั้น การเดินก็มีหลายแบบ คือเดินเป็นเส้นตรงซึ่งอาจมีเดินไปข้างหน้าบ้างเดินถอยหลังบ้าง อีกอย่างหนึ่งคือเดินแบบฟันปลา คือเดินเฉียงขวาทีหนึ่ง เฉียงซ้ายทีหนึ่งสลับกันไปตลอดทาง

ข. การแข่งขัน เป็นการรำในเวลาแข่งขันซึ่งต่างกับการเล่นเพราะผู้แสดงจะแบ่งเขตครึ่งสนามไว้ในใจ จะไม่ยอมล้ำเขตแดนของกันและกันเป็นอันขาด

การรำอาวุธแต่ละชนิดก็มีท่ารำต่าง ๆ กันออกไป และอาวุธแต่ละชนิดก็มีท่ารำย่อย ๆ แยกออกไปอีกทีหนึ่ง การรำนอกจากจะเป็นการแสดงอวดลวดลายทางนาฏศิลป์และยุ่นร่างกายแล้ว ยังเป็นการดูท่าที่ขึ้นเชิงของคู่ต่อสู้ด้วย

4. การเดินแปลง

การรำจะเสร็จสิ้นเมื่อผู้รำได้กลับไปอยู่ในที่ตั้งต้นเดิม ในทำนองคุกเข่าดนตรีก็จะหยุดด้วย ต่อจากนี้จะมีผู้นำไม้ตีไปเปลี่ยนแทนไม้รำเพื่อทั้งสองจะได้ใช้ต่อสู้กัน ปีกลองก็จะเริ่มบรรเลงอีกเป็นสัญญาณเริ่มการต่อสู้ คู่ต่อสู้ทั้งสองต่างถวายบังคมเพื่อคำนับครูอาจารย์อีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงเริ่มออกเดินแปลง

การเดินแปลงนี้เปรียบเสมือนการลองเชิงกันของคู่ต่อสู้ ต่างคนต่างหลีกไปทางซ้ายเล็กน้อย ปลายอาวุธอาจถูกหรือระกันก็ได้ เมื่อใครเห็นได้เปรียบคู่ต่อสู้ที่อยู่ในที่ปลอดภัยก็อาจตีเอา

ถ้าโรบบ้างเล็กน้อยไม่จริงจังนัก แล้วก็หันหลังเดินกลับไปยังที่เดิมของตน เป็นอันสิ้นสุดการลองเชิง

5. ท่าตีหลัก

หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การตีลูกไม้ การหัดตีชนิดนี้ต้องตีเป็นคู่ ๆ และใช้อาวุธเหมือนกัน การใช้อาวุธต่างชนิดกันจะยากแก่การสอน เนื่องจากอาวุธแต่ละชนิดก็มีวิธีต่างกัน การตีมีอยู่ 2 ชนิด คือ การตีรุกและการตีรับ

การตีรุก หมายถึงการที่ฝ่ายหนึ่งตีอีกฝ่ายหนึ่ง คือเป็นฝ่ายบุก

การตีรับ หมายถึงการตั้งรับเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งตีมา คือการป้องกันตัว

การตีทั้งสองแบบนี้ จะมีท่าย่อย ๆ แยกออกไปต่าง ๆ กัน แล้วแต่ลูกไม้ของแต่ละอาจารย์ เช่น การตีรุก แบบตีบนขวา ตีบนซ้าย ตีล่างขวา ตีล่างซ้าย ฯลฯ การฝึกซ้อมต้องฝึกทั้ง 2 แบบ คือให้รู้จักรุกและรับสลับกันไป ผู้หัดจะต้องหัดจนจำได้เหมือนกับท่องสูตรคูณ ทุกส่วนของร่างกายต้องทำงานสัมพันธ์กันหมด เช่น ใช้มือขวาตีทางขวา เท้าขวาจะต้องเป็นเท้าหน้าเป็นต้น นอกจากนี้ประสาททุกส่วนของร่างกายจะต้องว่องไวรับรู้อยู่เสมอ

6. การตีท่าพลิกแพลง

เป็นการเอาท่าหลักมาใช้ในเวลาต่อสู้กันจริง ๆ โดยวิธีพลิกแพลงไปในท่าต่าง ๆ เพื่อโจมตีคู่ต่อสู้ และในขณะเดียวกันก็พลิกแพลงเพื่อป้องกันตัวด้วย การตีแบบนี้ไม่มีกฎเกณฑ์ บังคับว่าจะต้องตีทำนั้น ทำนี้ จะตีอย่างไรก็ได้แล้วแต่เล่ห์เหลี่ยมของแต่ละคน

การจัดคู่ต่อสู้เพื่อแสดง

การแสดงกระบี่กระบอง นิยมจัดให้คู่ต่อสู้ใช้อาวุธชนิดเดียวกัน เพื่อความไม่เสียเปรียบซึ่งกันและกัน แต่ก็มีบางครั้งที่ให้ใช้อาวุธต่างชนิดกันแต่ก็ต้องมิให้ได้เปรียบกันมากนัก เช่น จัดให้ดาบสองมือต่อสู้กับง้าว หรือ กระบี่รวมกับดาบ ดั้งสู้กับง้าว เป็นต้น

จำนวนผู้เล่น

โดยทั่วไปการแสดงกระบี่กระบอง มักมุ่งจะแสดงให้ครบอาวุธทุกชนิดจึงต้องใช้คนไม่น้อยกว่า 12 คน และไม่เกิน 24 คน บางทีผู้เล่นคนเดียวอาจใช้อาวุธหลายอย่างก็ได้

พิธียกครูกระบี่กระบอง

การเตรียม

1. จัดที่บูชา มีพระพุทธรูปเป็นประธาน

2. ดอกไม้ รูป เทียน สำหรับบูชา
3. จัดเครื่องไม้ธูป เครื่องไม้ตี ตลอดจนอุปกรณ์กระบี่กระบองทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ไว้ข้างที่บูชา
4. เทียนขี้ผึ้งหนัก 1 บาท 1 เล่ม
5. น้ำ 1 ชัน สำหรับทำน้ำมนต์
6. แป้งกระแจะสำหรับเจิมเครื่องไม้ทั้งหมด
7. พานใส่สังข์ สำหรับทำบุญตักบาตรในวันรุ่งขึ้น เพื่ออุทิศแผ่ส่วนกุศลไปให้บรรดาครูอาจารย์กระบี่กระบองทุกท่าน
8. นักเรียนแต่ละคนนำดอกไม้สีขาว รูป 5 ดอก เทียนขี้ผึ้ง 1 เล่มและเงิน 1 สลึงมาด้วย

พิธีไหว้พระ

1. นักเรียนทั้งหมดนั่งพับเพียบ เรียงกันเป็นระเบียบหน้าที่ยูชา ให้ครูนั่งหน้า แล้วเริ่มพิธีดังนี้
2. จุดธูปเทียนบูชา ระลึกถึงคุณพระศรีรัตนตรัย เสร็จแล้วรวมธูปไปปักรวมกัน กราบพระ 3 หน
3. นั่งคุกเข่าพร้อมกันทุกคน ประนมมือ
4. ครูนำสวดให้นักเรียนว่าตามดังนี้
 อรหํ สมมาสมพุทโธ ภควา ๆ
 พุทธํ ภควन्दํ อภิวาเทมิ ฯ (กราบ)
 สวากขาโต ภควตา ธมโม ฯ ธมฺมํ นมุสสามิ (กราบ)
 สุปฏิปันโน ภควโต สวากสงโฆ ฯ สงฺฆํ นมามิ (กราบ)
5. เสร็จแล้วนั่งพับเพียบ ตั้งนโม 3 จบ
6. สวดพระพุทธานุ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ ดังนี้
 ครุณาสวด อิติปิโสภควา
 รับสวดพร้อมกัน อรหํ สมมา สมพุทโธ ฯลฯ จนจบ
 ครุณาสวด สวากขาโต
 รับสวดพร้อมกัน ภควตา ธมโม ฯลฯ จนจบ
 ครุณาสวด สุปฏิปันโน
 รับสวดพร้อมกัน ภควโต สวากสงโฆ ฯลฯ จนจบ (กราบ 3 หน)

พิธีไหว้ครู

อุกาสะ ข้าพเจ้าขออาราธนา ครูกระบี่กระบองทั้งหลาย มีครูฟ่วง ครูมวงคล ครูจู้ ขุนนคร

ครูหล้า ครูจันทร์ และครูนาค เป็นต้น ที่ยังคงมีชีวิตอยู่ก็ดี หรือที่ล่วงลับไปแล้วก็ดี ข้าพเจ้าขอ
ประณตน์อม ยอมเป็นสานุศิษย์พร้อมด้วย กาย วาจา ใจ และความเคารพนับถือยิ่ง

อนึ่ง ข้าพเจ้าขอให้สัตย์ปฏิญาณด้วยความจริงใจว่า ข้าพเจ้าจะมีความเคารพ และมีความ
จงรักภักดีต่อครูอาจารย์ทุกท่าน สิ่งใดที่ได้ศึกษามาแล้วจะพยายามรักษาระเบียบแบบแผนกันเป็น
ประเพณีไว้อย่างเคร่งครัดทุกประการ ทั้งนี้เพื่อเกิดคุณงามความดีของครูที่ได้อุตสาหะพยายาม
สั่งสอนศิษย์ ข้าพเจ้าเป็นศิษย์ขอสนองด้วยความกตัญญูกตเวทิต์ทุกเมื่อ ฉะนั้น ขอคุณครูทั้งหลาย
จงได้โปรดกรุณาประสิทธิประสาทผลให้ข้าพเจ้าลุล่วงสมมโนธทุกประการและขอจงช่วยปกป้อง
คุ้มครองรักษาปวงข้าพเจ้าทั้งหลายให้ปราศจากภยันตรายทั้งปวง ประสพแต่ความสุขความเจริญ
ชิวก็ลปาวสาน เทอญ

นิงสำรวมจิตระลึกถึงครูอาจารย์ 1 นาที

กราบ 3 หน แล้วนั่งนิ่ง ๆ ครูทำน้มนต์แล้วพรมวลงบนศีรชะ นักเรียนตีม้มนต์เสร็จ
แล้วครูเจิมกระแจะลงบนเครื่องไม้ทั้งหมด

นักเรียนแกะเทียนที่เหลือจากการทำน้มนต์ติดที่ผม แล้วกราบ 3 หน เป็นเสร็จพิธี